

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2025-33-9>

УДК 215 (450)

КРАМАР Володимир

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-8014-3711>

e-mail: [volbron@gmail.com](mailto:volbron@gmail.com)

## РИСИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЕТИКИ В БРИТАНСЬКОМУ МАГІЧНОМУ РЕАЛІЗМІ

*Національні аспекти постмодернізму — особливо у магічному реалізмі — залишаються недостатньо вивченими, зокрема щодо психології персонажів, культурної символіки та хронотопів. У цьому дослідженні аналізуються британські варіанти через призму протагоністів, простору та символіки, порівнюючи індивідуалістичний «1Q84» Мураками з колективістськими «Опівнічними дітьми» Рушді, щоб виявити культурно відмінні підходи до ідентичності.*

*Ключові слова: постмодернізм, магічний реалізм, національна ідентичність, література Британії, сюжетні елементи.*

KRAMAR Volodymyr

Khmelnytskyi National University

## FEATURES OF NATIONAL POETICS IN BRITISH MAGICAL REALISM

*Postmodernism remains a key focus in literary studies, yet the national specifics of its reception are often overlooked. While scholars have examined its structural and stylistic features, aspects like psychological character motivation, national symbolism, and cultural chronotopes remain understudied. This gap limits the full appreciation of texts, as universal postmodern techniques overshadow unique national elements. Magical realism, a significant postmodern offshoot, reflects national identity but lacks comprehensive analysis in Anglophone literature. This study explores British magical realism's structural and thematic uniqueness, focusing on protagonists and narrative techniques. British postmodern realism blends traditional realism with postmodern innovation, avoiding hypertextual games in favor of emotional depth. Works by Rushdie, Mitchell, and Smith merge myth and social issues, using symbolism and intertextuality to explore identity and history. A comparison of Murakami's "1Q84" and Rushdie's "Midnight's Children" reveals cultural contrasts: Japanese individualism versus Indian collective memory, surrealism versus historical mythmaking. The main elements of the plot that give the texts a national specificity are the protagonist, the artistic space and the symbolism. Ultimately, magical realism adapts across cultures while addressing trauma and identity. British variants, merging realism and postmodern play, warrant deeper study to understand their distinct contribution to global literature.*

*Keywords: postmodernism, magical realism, national identity, British literature, elements of plot.*

### Постановка проблеми у загальному вигляді

#### та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Протягом останніх десятиліть постмодернізм залишається в центрі уваги літературознавців. Дослідники ретельно аналізують його ідейно-естетичні домінанти, жанрову гетерогенність та інтертекстуальні стратегії, простежуючи динаміку художньої еволюції цього напрямку в різних історико-культурних контекстах. Однак, якщо загальні структурно-семантичні та стилеві особливості постмодерністської прози досліджені досить ґрунтовно, то національна специфіка його рецепції залишається на периферії наукового інтересу. Зокрема, майже не вивчені особливості психологічної мотивації персонажів; національно детермінований символізм та архетипічні образи; трансформація міфологем у локальних художніх системах; а також специфіка хронотопу як засобу відтворення культурної ідентичності[1]. Відсутність таких досліджень позначається на адекватному сприйнятті текстів. Читач та дослідник опиняються в полоні універсальних постмодерністських прийомів (наприклад, пастишу, пародії чи фрагментарності), тоді як національний колорит певного твору – важливий й невід'ємний елемент художньої поетики – залишається на периферії як естетичного сприйняття, так і літературознавчого аналізу.

### Аналіз досліджень та публікацій

Особливу увагу приділено деконструкції канонічних сюжетів, іронічному переосмисленню класичних конфліктів та використанню метанаративних прийомів, що сьогодні дозволяє впевнено говорити про постмодернізм як про трансдисциплінарний феномен [2]. Це може викликати особливий подив стосовно такого популярного відгалуження постмодерністської літератури як магічний реалізм. Цей напрям, як жоден інший, несе в собі риси національної ідентичності; науковці навіть поділяють його на відповідні категорії: латино-американський, європейський, північно-американський, азіатський [3]. Проте творчість англомовних авторів, що працюють у жанрі магічного реалізму, досі залишається поза фокусом критичного дискурсу. Дослідження зосереджені переважно на окремих аспектах літературного дискурсу, їм все ще бракує цілісності. Б. Венкатесварлу з університету Прадешу [4] досліджує мотиви екзистенційного відчуження, діаспорного травматизму та кризи ідентичності в умовах культурного маргіналізму; Д. Чандер [5, с.226] аналізує пародійну деконструкцію національних міфів через призму гротеску та карнавалізації; Р. Боягода [6] досліджує трансформацію расових, іміграційних та автентичних дискурсів. Окремі аспекти висвітлені в колективних монографіях під редакцією М. Букера [7] – постколоніальна теорія та Д. Фоккеми –

інтермедіальність [8]. Втім, національне світобачення письменників та стратегії його втілення в художню форму досліджено досить побіжно.

Українські дослідники, такі як Олександр Ушкалов, Тетяна Гундорова та Наталя Кохан, підходять до магічного реалізму інакше. Вони частіше аналізують його через призму національних літературних традицій, порівнюючи з явищами в українській та східноєвропейській прозі. Якщо західні науковці роблять акцент на політичних та соціальних аспектах, то українські фахівці звертають увагу на філософську глибину, міфопоетику та релігійну символіку в межах цього жанру. Для них магічний реалізм – не просто художній прийом, а спосіб дослідження колективної пам'яті та культурної ідентичності. Крім того, українські літературознавці частіше використовують структурно-семіотичний підхід, ретельно аналізуючи мовні особливості та інтертекстуальні зв'язки, тоді як їхні західні колеги більше орієнтовані на теорії постколоніалізму, фемінізму та глобалізації. Важливою відмінністю є також те, що західні дослідники часто розглядають британський магічний реалізм у контексті міграційних процесів та мультикультуралізму, тоді як українські науковці намагаються знайти в ньому універсальні художні механізми, що можуть бути застосовані до аналізу вітчизняної літератури та компаративного аналізу світової літератури.

### Формулювання цілей статті

**Мета дослідження** полягає у тому, щоб детальніше розглянути головні структурні елементи британської міфологічної прози, зокрема тематику творів та структурні риси протагоніста, і визначити рівень їхньої ідейної та художньої самобутності. Основним методом дослідження обрано структуро-генеративний підхід, який дозволяє аналізувати взаємозв'язок формальних та змістовних аспектів твору.

У сучасному літературознавстві дослідження британського магічного реалізму набуває особливої ваги через його здатність висвітлювати ключові проблеми ХХІ століття. Цей художній феномен виходить за межі суто естетичного явища, перетворюючись на потужний інструмент осмислення соціокультурних трансформацій сучасності.

Британський магічний реалізм сьогодні виступає своєрідним мостом між культурами в умовах глобалізованого світу. Творчість таких авторів, як Салман Рушді, Зеді Сміт чи Девід Мітчелл, демонструє, як література може відображати складність міжетнічних взаємин та ідентитетних пошуків у сучасних мультикультурних суспільствах. Особливу актуальність набуває дослідження того, як автори-мігранти трансформують класичні канони жанру, наповнюючи його новими сенсами.

Не менш важливим є потенціал магічного реалізму для осмислення травматичного минулого. У творах сучасних британських письменників колоніальна спадщина імперії постає через призму магіко-реалістичної естетики, що дозволяє уникнути дидактизму та відкриває нові шляхи для рефлексії над історичною пам'яттю. Цей аспект особливо резонує з сучасними тенденціями *memory studies* у гуманітарних науках.

Сьогодні магічний реалізм виходить за межі суто літератури, знаходячи нове життя в кіно, серіалах та відеоіграх. Це відкриває перспективи для міжмедійних досліджень та аналізу трансформації жанру в цифрову епоху. Таким чином, вивчення британського магічного реалізму залишається важливим напрямком літературознавства, що поєднує традиційні підходи з інноваційними міждисциплінарними методиками.

### Виклад основного матеріалу

Поетика британського постмодерністського роману відчутно вирізняється на тлі прози континентальної Європи та Сполучених Штатів Америки. Головною ознакою відмінності є збереження британськими авторами тісного зв'язку з традиціями реалізму. Ця тенденція дала підстави британським літературознавцям охарактеризувати прозу авторів Об'єднаного Королівства терміном “постмодерний реалізм”, який на перший погляд є дещо парадоксальним, але водночас чітко відображає специфіку художньої манери британських митців слова. Англійські автори, на відміну від представників хайпового “лудичного” постмодернізму, не запрошують у свої літературні світи посланців імперії інтертекстуальності: вони уникають інтелектуальних ігор із абстрактними логічними структурами, гіпертекстових алюзій та формалізованих “великих наративів”. Натомість їхні твори зосереджені на людських емоціях, реалістичних характеристиках та конкретній історичній епосі. То чому ж британську прозу варто визначати як “постмодерний” реалізм, а не новий реалізм, подібний до концепції “нового роману”? Причина полягає в тому, що постмодерністські тексти британських авторів мімікують під поетику класичного реалізму, де наявні антропоморфний головний герой, соціально-історичний простір і час тощо, але ці компоненти взаємодіють і функціонують згідно з постмодерністськими принципами художнього відображення. На відміну від створення естетичних лабіринтів, що більше тяжіють до формальної логіки чи еристики, від обігравання мотивів прадавнього фольклору і елементів магії численних народів Латинської Америки, британські письменники розповідають про досвід індивідуального життя людини у конкретній культурно-історичній перспективі.

Сюжети сучасної британської прози в межах магічного реалізму часто будуються на поєднанні міфологічних мотивів із сучасними соціальними проблемами. Це створює ефект “дивовижного в звичайному”, коли читач стикається з несподіваними поворотами, що розширюють межі сприйняття. Поетика таких творів

характеризується насиченістю різноманітними стилістичними засобами: автори використовують мовні ігри, інтертекстуальні зв'язки та складні метафори. Важливу роль відіграють алюзії на класичні літературні твори, міфи чи історичні події, що додає оповідач додаткові рівні інтерпретації. Символіка ж стає ключем до розуміння прихованих смислів: предмети, явища чи навіть персонажі набувають нових часто парадоксальних значень. Дослідження цих аспектів дозволить з'ясувати, як магічний реалізм у британській літературі переосмислює традиційні категорії реальності та вигадки, пропонуючи новий погляд на сучасні літературні процеси.

Магічний реалізм як художній метод вивчається в західній та українській науковій традиції з різних перспектив, що обумовлено відмінностями у методології, академічних інтересах та культурному контексті. На Заході дослідники, такі як Венді Фаріс, [9, с.248] розглядають магічний реалізм як засіб "повторного зачарування" нарративу та Лоїс Замора [3, с. 59], яка аналізує його передусім у постколоніальному та глобальному вимірах, акцентуючи основну увагу на тематичних зв'язках з культурною гібридністю, ідентичністю та опором домінуючим ідеологіям у постколоніальному та глобальному вимірах. Західні науковці рідко обмежуються суто літературознавчим аналізом, і залучають методи соціології, антропології та постмодерністської філософії. Крім того, вони часто розглядають магічний реалізм як частину глобального літературного ринку, обговорюючи його комерціалізацію та популяризацію у світовому масштабі.

Особливо характерним у цьому контексті є порівняння двох знакових романів - "1Q84" (2009-2010) японського письменника Харукі Муракамі [10] та "Опівнічні діти" (1981) індійського британця індійського походження Салмана Рушді [11]. Ці твори, розділені майже трьома десятиліттями, репрезентують різні культурні інтерпретації магічного реалізму, що дозволяє простежити еволюцію жанру та його трансформації в різних літературних контекстах. Романи "1Q84" Харукі Муракамі та "Опівнічні діти" Салмана Рушді, незважаючи на свою оригінальність, мають глибокі літературні корені, що сягають у різні культурні традиції. Аналіз цих творів у контексті їх літературних передтеч дозволяє краще зрозуміти природу сучасного магічного реалізму та його трансформації в різних національних літературах.

Для творчості Муракамі особливе значення мали як західні, так і східні літературні традиції. З японської літератури письменник запозичив тонке відчуття межі між реальним і ірреальним, характерне для класичних кайданів - історій про привидів. У "Сутінковому бамбуку" Уеда Акінарі, наприклад, фантастичні елементи органічно вплітаються в реальність, створюючи той самий ефект "дивовижного в звичайному", який стане візитівкою стилю Муракамі. Водночас "Снігова красуня" Ясунарі Кавабата з її імпресіоністичним змішанням реального та ірреального, мотивами подвійності свідомості та розмитими межами між сном і явю, безсумнівно вплинула на художню манеру автора "1Q84". З західної літератури Муракамі запозичив багато технічних прийомів і філософських тем. Очевидною літературною алюзією є назва роману, що відсилає до "1984" Джорджа Орвелла. Однак, як зазначав сам Муракамі, його роман є скоріше антитезою орвеллівській антиутопії: "Якщо Орвелл зображував тотальний контроль над індивідом, то я намагався показати, як людина може зберегти свою свободу в абсурдному світі". Не менш важливим був вплив Кафки, особливо його "Процесу" з мотивом абсурдної бюрократичної системи та самотності людини в ірраціональному світі.

Рушді у "Опівнічних дітях" також поєднав різні літературні традиції, створивши унікальний синтез східного і західного. З індійської літературної спадщини письменник взяв багатопланову оповідну структуру, характерну для "Катхасаритасари" ("Океану історій") - класичного збірника індійських оповідей XI століття, де реалістичні історії органічно переплітаються з фантастичними. Техніку "оповіді в оповіді", яка стала візитівкою стилю Рушді, він запозичив з "Тисячі й однієї ночі", адаптувавши її до сучасного роману. З латиноамериканської літератури, особливо з "Ста років самотності" Габрієля Гарсія Маркеса, Рушді перейняв модель історичної саги з елементами магії, яка дозволила йому по-новому осмислити історію Індії. Концепція "real maravilloso" (чудесного реалізму), розроблена Алеко Карпентьером у "Царстві земному", також знайшла своє відображення в романі Рушді, особливо в описі історичних подій через призму магічного світовідчуття. Європейська літературна традиція представлена алюзійними відсилками до "Улісса" Джеймса Джойса, де він запозичив техніку потоку свідомості та прийом міфологізації повсякденності, а з "Голоду" Кнута Гамсуна - майстерність у передачі крайніх станів людської психіки, що знайшло відображення в образі Саліма Сінаї.

Цікаво, що обидва автора, незважаючи на різні джерела натхнення, мають і спільних літературних предтеч. "Дон Кіхот" Сервантеса з його грою з реальністю та метапрозаїчними елементами, "Замок" Кафки з мотивом абсурдної бюрократичної системи, "Міф про Сізіфа" Камю з його екзистенційними темами - усі ці твори так чи інакше вплинули на обох письменників, хоча й проявилися в їх творчості по-різному. Муракамі, орієнтуючись переважно на західну (особливо кафкіанську) традицію, доповнив її японським світовідчуттям, тоді як Рушді синтезував латиноамериканський магічний реалізм з індійською оповідальною традицією. Однак обидва автора, кожен по-своєму, продовжили лінію літературного експерименту, яка бере свій початок ще з епохи романтизму, де реальність нерозривно пов'язувалась з чарівністю.

Центральним елементом обох романів є образ протагоніста, який виконує функцію медіатора між реальним і фантастичним світами. У "1Q84" це Аомаме - молода жінка, яка працює інструктором з фітнесу, але водночас є професійною вбивцею, і Тенго - скромний викладач математики, що мріє стати письменником. Їхні образи втілюють характерне для японської літератури бачення людини як істоти, загубленої в нетрях сучасного мегаполісу. Як зазначає літературознавець М. Йошимото: "Персонажі Муракамі завжди існують у

двох вимірах одночасно - у банальній повсякденності і в паралельній реальності, де діють інші закони". На противагу цьому, Салім Сінаї з "Опівнічних дітей" постає як колективний герой, чие народження в точній хвилині здобуття Індією незалежності (опівночі 15 серпня 1947 року) робить його життя метафорою долі цілої нації. Ця принципова різниця у підході до образу головного героя відображає різні культурні парадигми: індивідуалістичну японську та колективістську індійську.

Художній конфлікт в обох творах має принципово різну природу, що обумовлено як особливостями національних літературних традицій, так і особистими світоглядними позиціями авторів. У "1Q84" конфлікти носять переважно екзистенційний характер: це боротьба з власними демонами, пошук істинного "я", подолання відчуження. Наприклад, сцена, де Аоаме усвідомлює, що потрапила в паралельний світ, описується так: "Вона подивилася на небо і зрозуміла, що щось не так. Два місяці, один великий і один маленький, холодно світили в небі, немов очі якоїсь величезної тварини". Цей образ стає символом внутрішнього роздвоєння героїні. У творі Рушді конфлікти мають яскраво виражений соціально-політичний підтекст, відображаючи складний процес становлення незалежної Індії. Як зазначає літературний критик П. Мішра: "Рушді перетворює історію на казку, а казку - на політичний маніфест". Ця різниця особливо помітна в способах вирішення конфліктів: якщо герої Мураками шукають спасіння в індивідуальному бутті, то Салім Сінаї – в позитивному досвіді цілого покоління.

Основні мотиви обох творів, незважаючи на різні культурні підґрунтя, демонструють дивовижні паралелі, що свідчить про універсальність магічного реалізму як художнього методу. Так, мотив подвійності реалізується в "1Q84" через концепцію паралельних світів (реальність 1984 року і альтернативна реальність 1Q84), тоді як в "Опівнічних дітях" він проявляється в подвійній ідентичності героя, який одночасно є і звичайною людиною, і магічною істотою. Мотив пам'яті в Мураками має індивідуальний характер (наприклад, спогади Тенго про дитинство), тоді як у Рушді він набуває риси колективної історичної пам'яті. Особливо цікавою є літературна гра з мотивом часу: обидва автори використовують нелінійну структуру оповіді, але якщо Мураками робить акцент на суб'єктивному сприйнятті часу ("Час у 1Q84 тече інакше - нерівномірно, з паузами і прискореннями"), то Рушді підкреслює циклічність історичних процесів.

Загалом, засоби поетики в обох романах демонструють як схожість, так і істотні відмінності. Мураками активніше використовує сюрреалістичні образи, створюючи атмосферу сну ("Маленькі люди з'являлися в найнесподіваніших місцях, ніби випливали з тріщин у реальності"), тоді як Рушді вдається до міфологізації історичних подій ("Ми були дітьми півночі, народженими в момент, коли історія зробила глибокий вдих"). Оповідна структура "1Q84" будується на принципі відчуження, безособового монтажу, коли глави, присвячені різним персонажам, чергуються, створюючи ефект поліфонії, тоді як "Опівнічні діти" наслідують традиції усної розповіді, де оповідач безпосередньо звертається до читача ("Послухайте, я розповім вам історію..."). Найважливішим елементом поетичної структури ми вважаємо символіку - у японському романі це символіка міста як лабіринту, у індійському - тіла як політичної карти.

У "1Q84" простір стає потужним символічним інструментом. Токіо Мураками - це місто-лабіринт, де переплітаються реальність і фантазія. Особливе значення набуває образ "двох місяців", які з'являються в альтернативній реальності 1Q84: "Два місяці, один великий і один маленький, холодно світили в небі, немов очі якоїсь величезної тварини". Цей символ втілює подвійність світу, розколотість свідомості сучасної людини, її втрачену цілісність.

У "Опівнічних дітях" просторова символіка пов'язана з історичним контекстом. Бомбей Рушді стає мікрокосмом Індії, а образ "підвалу на Віллайт-стріт" перетворюється на символ колективного підсвідомого нації: "У цьому підвалі зберігалися всі наші страхи та мрії, всі наші нереалізовані можливості". Важливим символом є також кордон між Індією та Пакистаном, який уособлює історичний розкол субконтиненту.

У обох романах символіка часу також набуває глибокого значення. У "Опівнічних дітях" момент опівночі 15 серпня 1947 року стає символом історичного перелому: "Опівночі, коли народився я, народилася і нова Індія". Це підкріплюється структурою твору, де особиста історія героя паралельна історії країни. У "1Q84" знаковість часу проявляється через концепцію паралельних часових потоків. Годинник у квартирі Аоаме, який завжди показує одну й ту саму годину, стає символом зупиненого часу, неможливості руху вперед: "Стрілки не рухалися, ніби час у цьому місці застиг назавжди". Розвиток цього прийому можемо побачити в символіці чисел. У "1Q84" число 9 (японською "кю") асоціюється зі словом "мука" ("страждання"), створюючи символічний підтекст: "1Q84 - це рік страждань, рік, коли реальність дала тріщину". У "Опівнічних дітях" число 1001 (кількість опівнічних дітей) відсилає до "Тисячі й однієї ночі", говорячи про безкінечність історій, які складають національну ідентичність.

#### Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Порівняльний аналіз цих двох романів дозволяє зробити низку важливих теоретичних висновків про природу сучасного магічного реалізму. По-перше, він демонструє неймовірну жанрову гнучкість, здатність адаптуватися до різних культурних контекстів, зберігаючи при цьому свої базові характеристики. По-друге, підтверджує тезу про те, що магічний реалізм залишається ефективним інструментом для дослідження як індивідуальних, так і колективних травм. По-третє, показує, як національні літературні традиції

трансформують загальні жанрові принципи, наповнюючи їх новими сенсами. Зокрема, японська версія жанру акцентує на проблемах особистості в сучасному урбаністичному середовищі, тоді як індійська інтерпретація робить акцент на колективному історичному досвіді. Цей жанр продовжує розвиватися, знаходячи нові форми вираження в різних культурних просторах.

#### Література

1. Hutcheon, L. Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction. New York: Routledge. 1988.
2. Jameson, F. Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism. Durham: Duke University Press. 1991. 246 p.
3. Zamora L. Magical Realism: Theory, History, Community. Durham: Duke University Press. 1995. 592 p.
4. Dr. Balumuri Venkateswarlu. An Examination of Post-Colonial Fiction By Salman Rushdie And Amitav Ghosh. URL: <https://ijrar.org/papers/IJRAR23A3200.pdf?form=MG0AV3>
5. Jagdish Chander. A Study On Historical Fiction As Described In Salman Rushdie's Novels. : URL [https://www.ijrssh.com/admin/upload/Dec\\_2013\\_Jagdish%20Chander.pdf?form=MG0AV3](https://www.ijrssh.com/admin/upload/Dec_2013_Jagdish%20Chander.pdf?form=MG0AV3)
6. Randy Boyagoda. Race, Immigration, and American Identity in the Fiction of Salman Rushdie, Ralph Ellison, and William Faulkner. URL : <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9780203934999/race-immigration-american-identity-fiction-salman-rushdie-ralph-ellison-william-faulkner-randy-boyagoda?form=MG0AV3>
7. Critical Essays on Salman Rushdie. New York: G.K. Hall. 1997. - 283 p.
8. International postmodernism. Theory and literary practice. Amsterdam; Philadelphia. 1997. 451 p.
9. Faris B. Ordinary Enchantments: Magical Realism and the Remystification of Narrative. Nashville: Vanderbilt University Press. 2004. 280 p.
10. Харукі Муракамі. 1Q84. X. : Фоліо. 2009. 1600 с.
11. Рушді С. Опівнічні діти. Київ. Юнілеверс. 2007. 703 с.

#### References

1. Hutcheon, L. Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction. New York: Routledge. 1988.
2. Jameson, F. Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism. Durham: Duke University Press. 1991. 246 p.
3. Zamora L. Magical Realism: Theory, History, Community. Durham: Duke University Press. 1995. 592 p.
4. Dr. Balumuri Venkateswarlu. An Examination of Post-Colonial Fiction By Salman Rushdie And Amitav Ghosh. URL: <https://ijrar.org/papers/IJRAR23A3200.pdf?form=MG0AV3>
5. Jagdish Chander. A Study On Historical Fiction As Described In Salman Rushdie's Novels. : URL [https://www.ijrssh.com/admin/upload/Dec\\_2013\\_Jagdish%20Chander.pdf?form=MG0AV3](https://www.ijrssh.com/admin/upload/Dec_2013_Jagdish%20Chander.pdf?form=MG0AV3)
6. Randy Boyagoda. Race, Immigration, and American Identity in the Fiction of Salman Rushdie, Ralph Ellison, and William Faulkner. URL : <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9780203934999/race-immigration-american-identity-fiction-salman-rushdie-ralph-ellison-william-faulkner-randy-boyagoda?form=MG0AV3>
7. Critical Essays on Salman Rushdie. New York: G.K. Hall. 1997. - 283 p.
8. International postmodernism. Theory and literary practice. Amsterdam; Philadelphia. 1997. 451 p.
9. Faris B. Ordinary Enchantments: Magical Realism and the Remystification of Narrative. Nashville: Vanderbilt University Press. 2004. 280 p.
10. Kharuki Murakami. 1Q84. Kh. : Folio. 2009. 1600 s.
11. Rushdi S. Opivnichni dity. Kyjiv. Junilevers. 2007. 703 s.